

מהדורת ברכות טוב

ספר מאור ושמש המבואר

מחברת הקודש

על חמשה חומשי תורה ורמזי ימים נוראים ושלוש רגלים
ואיזה לקוטים

אשר חיבר איש חי רב פעלים, כבוד קדושת שמו נודע בשערים
הוא ניהו כבוד נשיא נשיאי הלוי הרב הקדוש המפורסם
בוצינא קדישא ונהורא אספקלריא המאירה

מו"ה קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין זצוקללה"ה זיע"א

(נוסח שער דפו"ר)

ועתה יוצא לאור בתוספת מרובה, עם ביאורים יקרים, מקורות וציונים,
לבאר דבריו הקדושים, ולפענח חידושים נעלמים, ובהשבת ההשמטות למקומם,
בעימוד נאה ובהוצאה חדשה ומפוארת

יו"ל בס"ד על ידי מכון "אור לישרים" ירושלים - נהריה
שע"י ישיבת אביר יעקב "אור מאיר ושמחה" נהריה
שנת תשפ"ב לפ"ק

זכרון משה יהודה

מאזר ושמש המבואר

להרה"ק רבי קלונימוס קלמן הלוי זיע"א

יוצא לאור על ידי מוסדות אביר יעקב נהריה
מכון אור לישראל ירושלים
בראשות הרב שלמה אביחצירא שליט"א

עורך ראשי

הרב מנחם מנדל פומרניץ

מבקר אחראי	עורך אחראי
הרב אהרן פישר	הרב יעקב איזן

עורכים ומבקרים

הרב דוד אהרן הוכברג	הרב משה מרדכי איילנברג
הרב ישראל טשארני	הרב יונה זאב ביננפלד
הרב דב קיהן	הרב יוסף חיים דחבש
הרב ישראל רוטשטיין	הרב זושא דינקלס

עימוד	פרקי תולדות
הרב שמואל סאמט	הרב שלום צבי לרנר

נסדר ע"י ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א
אבדק"ק "באר משה" מאנסי

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

באירופה:	בארה"ב:	בארץ ישראל:
tel. 44-191-430-0333	tel. (718) 437-0054	טל'. 02-9924603
fax. 44-191-430-0555	fax. (718) 437-3514	פקס. 03-5435884

© כל הזכויות שמורות

לישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה נהריה
רח' אביר יעקב 27
נהריה

הואיל ומושקע במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית או אחסנה במחשב או מאגר כל שהוא כל חלק מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס ובהוספות. הספר נמכר רק על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל
שאין בו חשש חילול שבת
Printed in E. Israel

הארות והערות יתקבלו בברכה
מכון אור לישראל
רח' יוסף חכמי 30 ירושלים
פקס: 03-5423180

פְּרִשְׁת בְּרֵאשִׁית

הלא רש"י מבאר בפרוש שאי אפשר לפרש מלת 'בראשית' שבתחלה ברא אלהים את השמים ואת הארץ, כמבאר ברש"י.¹

בעצמו הראשון היה העולם תוהו ובשני נעשה עולם התיקון

ונראה דבא לרמז, דהנה עצמותו יתברך שמו הוא בלתי משג, ואין שום רעיון ומחשבה תפיסא ביה כלל, רצה לומר [מחשבה של כל המחשבות אין תופס עצמותו יתברך שמו, והוא נעלם מכל רעיון. וזה נקרא בספרי קדש אור דלא ידע, ואפלו נושאי הכפא

רמז שבכ"ב אותיות התורה נבראו העולמות

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (ב ב). ראשי תבות עולה כ"ב, לרמז שבכ"ב אתון דאורייתא נבראו כל העולמות:²

קשה על התרגום שמתרגם 'בראשית' - 'בקרמין'

בראשית ברא אלהים את השמים וגו'.
והארץ היתה תהו ובהו וגו'.
ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. ויברא אלהים וגו' (ב ב-ג).
ברא אלהים - 'בקרמין ברא ה' - וצריך להבין,

ביאורים והערות

והמאוחרים כלום. ד. כדאיתא בתיקוני זוהר (הקדמה י, מאמך פמא 6 לטו): אנת הוא עלאה על כל עלאין, סתימא על כל סתימין, לית מחשבה תפיסא בך כלל [אתה הוא עליון על כל העליונים, סתום על כל הסתומים, אין מחשבה תופסת בך כלל]. ה. או"י כוונתו לספירת תתר, שהיא בחינת מחשבה לג' הספירות חכמה בינה ודעת, שגם הם בחינת מחשבה. ומבאר רבינו הלשון 'אין שום רעיון ומחשבה' שאף ספירת הכתר אינה תופסת עצמותו יתברך שמו (עי' אלימה להמ"ק, מעין ג עין וואי ממר ו פ"ו) [וראה בציונים]. ו. או"י כוונת רבינו לנאמר באדרא זוטא (ווסר מ"ג פעם): רישא דכל רישין, דלא אתידע ולא אשתמודע ולא ידעין עלאין ותתאין [ראש של כל הראשים, שלא נודע ולא ניכר ולא יודעים העליונים והתחתונים]. וביאר בעמק המלך (שער ז פ"ג ז"ל: למה בוהר נקרא רישא דלא ידע ודלא אתידע. לרמוז שגם הרישא דלא אתידע עצמו, אינו יודע עצמותו, ומהות האין סוף שבו, ולהיות שרישא דלא אתידע הוא כתר שבכתר, שהוא ראש האצילות, לזה נקרא רישא. ונקרא גם כן 'דלא אתידע' לב' סבות, הראשון שמרוב זכותו ודקותו לא נודע בתוך רישא דאין, וגם רישא דאין עצמה אינה משגת לדעת מהות רישא דלא אתידע, אף על פי שהיא בתוכה וכו'. ז. חיות הקודש הנושאות כביכול את כסא הכבוד.

א. ראה ברש"י (פ"ג כ"ב): 'אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה' - שיוודע הוא היכן שורה וגם ישבחה ויאמרו לה כי אלהים הבין דרכה, נסתכל בה וברא את העולם באותיותיה כסדרם ומשקלן, יצר כל היצורים כאשר כתוב בסוד ספר יצירה (פ"ג מ"ב). ובזוהר (ב"ב טו). איתא: כד ברא קודשא בריך הוא עלמא, ברא ליה באתון דאורייתא וכו', וכל אינון אלפא ביתות דאתגלגלו אתון, כוליה קיימי למברי עלמא [כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, ברא אותו באותיות התורה וכו', וכל אותן אלפא ביתות שהתגלגלו האותיות, כולן עומדות לברוא העולם]. וראה עוד שם (פ"ג טו). ב. דהיינו, שבתחילת הכל ברא ה' את השמים ואת הארץ. ג. זה לשונו: ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב 'בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך 'ראשית' במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו וכו'. ואם תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו ופירושו 'בראשית הכל ברא אלו', ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת וכו', אם כן תמה על עצמן, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב (פסוק ג) 'ורוח אלהים מרחפת על פני המים', ועדיין לא גילה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נבראו, על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים

ציונים ומקורות

הספירות אין להם השגה כלל במהותו. וכמו שאין האדם מכיר מהות הנשמה שבו, אלא יודע שהנשמה שופע בו, כך אין הספירות מכירות באין סוף, אלא הם אליו כגוף אל הנשמה, יודעות הם שכחם ושפעם הוא ממנו, אבל אינם מכירות בו אלא פעולותיו. וזה עיקר האמונה, שאין מי שידע אמיתת עצמותו אלא הוא בעצמו. ובהדרת מלך על התיקוני זוהר (הקדמה י) ביאר הלשון 'לית מחשבה תפיסא בך': כי אפילו חכמה סתימא דאריך

ואו המחשבה של כל המחשבות אין תופס עצמותו יתברך שמו, והוא נעלם מכל רעיון. ראה בשער ההקדמות (הקדמה ג) ז"ל: כי נודע ומפורסם, כי האור העליון הלא הוא נקרא אין סוף, ושמו מוכיח עליו, שאין בו תפיסה, לא במחשבה, ולא בהרהור כלל, והוא מופשט ובלתי מושג מכל המחשבות העליונות. וכתב על זה בשומר אמונים הקדמון (ויטו ט): הרי בפירוש שאין האין סוף מושג ונתפס בשום מחשבה, ואפילו

המקדשין אותו בכל יום ואמרים מלא כל הארץ כבודי שואלין איה מקום כבודי, ואין סוף לאחדותו, והוא ממלא כל עלמין, וילעצמותו אין להעריך שום דמות ושום אור. וכשעלה במחשבה לפניו יתברך שמו לברא את העולם צמצם אלהותו יתברך שמו, ועשה מקום פניו להעלמות, והצמצום ההוא היה סבה לגלוי העלמות. והוא שאמר התנא (ג"ר ג) נתעטף הקדוש ברוך הוא באור וברא את

העולם. אמנם הצמצום ההוא מחמת גדל בהירותו לא היה פח בהפלים לסבל האור ההוא, והיה בלתי אפשרי שיתקיימו, שהיו נבטלים מגדל בהירות אור קדמון, והיה העולם תהו שלא היה ביכלת שיתקיימו, על פן הצרף המאציל לצמצם עוד אלהותו פדי שהפלים יוכלו לסבל האור ההוא, וישיגו מעט מעט האור הראשון, ונעשה עולם התקון, כי על ידי הצמצום השני נתקיימו הפלים.

ביאורים והערות

ח. כמו שאמרים בקדושת כתר: מלאכים המוני מעלה וכו' וקרא זה אל זה ואמר 'קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודי וכו', משרתיו שואלים זה לזה 'איה מקום כבודי'. ט. כדאיתא בזהר (מ"ג פסא): איהו סובב על כל עלמין, ולית סובב לון לכל סטרא וכו', איהו ממלא כל עלמין, ולית אוהרא ממלא לון - והוא סובב על כל העולמות, ואין סובב אותם לכל צד וכו', הוא ממלא כל העולמות, ואין אחר שממלא אותם. י. אפי"ו אור הספירות, כמבואר במאמר פתח אליהו (מקו"ו וזכר הקדמה מ). שכל הספירות אינן אלא אופני הנהגה וכלים האין להנהיג בהם את התחתונים כפי מעשיהם, אך אין אלו המידות תואר בצמותו יתברך. יא. כמבואר בעץ חיים (שער א עף ג) ז"ל: דע, כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות, ולא היה שום מקום פנוי בבחינת אויר ריקני וחלל, אלא הכל היה ממולא מן אור אין סוף פשוט ההוא וכו'. וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות ולהאציל הנאצלים להוציא לאור שלימות פעולותיו ושמותיו וכנוייו וכו', אז צמצם את עצמו אין סוף בנקודה

האמצעית אשר בו באמצע אורו ממש, וצמצם האור ההוא ונתרחק אל צדדי סביבות הנקודה האמצעית, ואז נשאר מקום פנוי ואויר וחלל ריקני מנקודה אמצעית ממש וכו'. ובמקום החלל ההוא האציל וברא ויצר ועשה כל העולמות כולם. יב. ראה בעץ חיים (שם עף ג): סיבת צורך הצמצום אשר צמצם האין סוף את עצמו באמצעית האור שלו להניח מקום חלל וריק כנ"ל בענף ב', והענין הוא כדי לעשות בחינת כלים, כי על ידי צמצום האור ומעוטו יש אפשרות אל הכלי להתהוות ולהתגלות, ובהתברכות האור יתבטל הכלי ממעוט כחו לקבל האור הרב והגדול וכו'. כי בתחילה צריך צמצום האור ומעוטו ועל ידי כן יתגלה היות הכלי, ואחר שכבר נתגלה ונתהווה אז חזר האור להמשך בו ויכול הכלי להתקיים ולא ליבטל. יג. 'אור' הוא הרצון האלקי, והצמצום הוא רצון אלקי מיוחד לברוא את העולם. יד. שאף לאחר הצמצום הזה עדיין היה האור בהיר מדאי. טו. כ"ה ספירה יש לה בחינת כלי ובחינת אור שבתוך הכלי, וכל כלי וכלי מהספירות לא היה לו כח לסבול האור שבתוכו. טז. שהוא מתוקן ואינו חוזר לתהו.

ציונים ומקורות

אנפין אינה משגת לידע בעתיק המלוכב בו, ולכן נקרא רישא דלא אתידע' שלא נודעו הצחצחות שבה, וכל שכן מה שלמעלה שהוא 'אדם קדמון', וכל שכן 'אין סוף' נשמת כל הנשמות שאין שום מחשבה תופסת ומשגת בו. וראה לשון רבינו בפרשת בלק (ד"ה ועפה לנפ נא): כי הנה בעצמיות אחדותו יתברך שמו אין בו שום השגה כלל ולית מחשבה תפיסא ביה, ואפילו העולם היותר עליון אינו משיג כלל מעצמיות אחדותו רק ממציאותו. וכן ולעצמותו אין להעריך שום דמות ושום אור. כמבואר במורה נבוכים (מ"א פ"ג, וענין וס כ"מ): דע, שאין לו יתברך תואר עצמי בשום פנים ולא בשום ענין, וכמו שנמנע היותו גשם, כן נמנע היותו בעל תואר עצמי. וראה לשון רבינו בפרשת ואתחנן (ד"ה ושמנס): כבר אמר הכתוב (ישעיה מ סה) 'אל מי תדמינוי ואשוה יאמר קדוש', כי אין לדמות ולכנות לה' יתברך שום דבר, ואף שכבר נאמר (דברים יא ג) 'עיני ה' פותח יד' (עי' פתח קמס טו) וכדומה, הוא רק לשבר את האוזן, ובעצם אלהותו יתברך שמו אין לכנות שום דבר ושום מחשבה לא תפיסא ביה. ואף שחז"ל כינו קדושת אלהותו יתברך שמו שהוא כשלהבת הקשורה בגחלת (עי' וזכר מ"ג נמו), הוא גם כן רק לשבר את האוזן רק שהיא בחינה יותר דקה להתבונן בגדולת יוצרניו, אבל בעצם אלהותו מה דמות תערכו

לו שחס ושלום אין לחשוב שום מחשבה חס ושלום לשער ולכנות לו, כי הכל עצם הבהירות ששום מחשבה לא תפיסא ביה. ואף המרכבה עלינה המה החיות הנושאות לכסא מכונים בשם שור נשר אריה אדם, חס ושלום לדמות שהמה חיות דמות שור או דמות נשר כנ"ל, רק הכל לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע ללמוד לבני אדם גדולת אלהינו אבל באמת הכל אורות עליונים שאין לדמות ולכנות לשום דבר גשמי חס ושלום. וכן צמצם אלהותו יתברך שמו, ועשה מקום פנוי להעלמות וכו', הוצרך המאציל לצמצם עוד אלהותו. בפרשת לך לך (ד"ה עוד נפסקו ה"ל) כתב רבינו: הדנה כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולמות עיקר כוונתו היה להיטיב לברואיו וכו', על כן עלה ברצונו לברוא העולמות שיכירו מלכותו ויקבלו הטובות. אכן עצמותו יתברך שמו בלתי אפשרי להשיג, לכן צמצם אלהותו יתברך שמו לתת מקום להעמדת העולמות. והנה על ידי צמצום הראשון גם כן אי אפשר להשיג, על כן ראה המאציל בחכמתו לעשות צמצומים אחר צמצומים והשתלשלות אחר השתלשלות עד שיהיה די לכל העולמות וכו'. וראה מה שכתב עוד בליקוטים (לפיו הש"ס): הנה כשעלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות בכדי להיטיב שיוכלו לקבל אלהותו שיכירו גדולתו, וראה המאציל שאין ביכולת

מחמת שלא היה באפשרי להשיגו, ודו"ק. ודברים אלו נרמזים בעץ החיים ובעמק המלך^ט:

ביאור המאמר 'עמד וגנוזו לצדיקים'

ורוח אלהים מרחפת על פני המים. ויאמר וגו'. וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל (ב 7-3). הנה אמרו חז"ל (מגיגה יג) רצה במעשה דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה שאינם כדאי להשתמש בו וגנוזו לצדיקים לעתיד לבוא^י. ויש להבין, הלא הקדוש ברוך הוא אין שיף שנוי רצון לפניו שנאמר שתחלה בראה ואחר כך גנזה.

אור הגנוז הוא אורו של משיח ואו תתקיים תכלית הבריאה

ויראה לרמז בזה, על פי מאמר חז"ל (ז"ר ג ד) ורוח אלהים מרחפת זהו רוחו של משיח. וביאור הדברים, פי אמרו חז"ל (פסחים נד) שבעה דברים קדמו לעולם, ואחד מהם שמו של משיח. וכונתם, פי תכלית בריאת העולם היתה ימות המשיח^י, שאז יהיה ברור העולמות

ענין העמצום הראשון והשני נרמז בכתוב 'בראשית ברא' וגו'

ומזה נבוא לבאר, בראשית ברא אלהים תרגם אונקלוס 'בְּקֶדְמִין בְּרָא ה', רצה לומר 'בתחלה ברא אלהים' היינו העמצום. ופרוש, בתחלה ברא העמצום כדי שיהיה מקום פנוי להעולמות, כי שם אלהים מורה על צמצום האור פנודע". אך הפלים לא היו יכולים לסבל האור שהוא מגדל בהירתו והיו נבטלין נגדו והיה עולם התהו, וזהו והארץ היתה תהו ובהו. ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור, פרוש שאחר עולם התהו נעשה עולם התקון, דהיינו יהי אור ויהי אור, רצה לומר שנעשה צמצום שני, ועל ידי זה היה אור להפלים שיהיו יכולים להשיגו, ולמעלה מזה האור הוא בחינת חשף^י, פי דבר שהוא בלתי משג מכנה בשם חשף, כמאמר הפתוב (מל"ס יג) 'ישת חשף סתרו'. וזהו ויבדל אלהים בין האור ובין החשף, רצה לומר שהבדל עשה הקדוש ברוך הוא בין האור הבא על ידי העמצום השני שהיה אפשר להשיגו, בין האור הקדמון המכנה בשם חשף

ביאורים והערות

מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנוזו מהן וכו', ולמי גנוז, לצדיקים לעתיד לבא וכו'. כב. שזה שהם קדמו לבריאת העולם מורה שהם עיקר תכליתו, וכמו שכתב הרד"ק (ישעיה כג ב): ואין משמעות הדרש הזה כמו שמבינים אותו המון התלמידים, אלא פירוש שעמרו בכח להבראות קודם שנברא העולם, לפי שהדברים האלה הם תכלית בריאת העולם. וכן המאירי (טוט פ"ה מ"ט) כתב על מימרא זו: כלומר, שהדברים האלו כולם פונים אל השלימות שהוא תכלית הכונה במציאות, ואליהם היתה הכונה הרצויה בבריאה.

יז. כמו שאמרו חז"ל (ז"ר לג א): בכל מקום שנאמר 'אלהים' הוא מדת הדין. ומבואר במבוא שערים (פ"ה ב') שכל צמצום הוא דין. וכתב רבינו ברמזי שמחת תורה: והנה ידוע שכל צמצום שהוא מצמצם האור מלהתפשט הוא בחינת דין שהוא שם אלהים. יח. האור שהיה קודם צמצום שני נקרא 'חושך', מחמת שאינו מושג. יט. כפי שהובא משם בהערות לעיל. מחבר הספר 'עמק המלך' הוא הרב נפתלי הרץ בן הגאון החסיד יעקב אלחנן מורנוקפורט מרג'מה, תלמיד תלמידי האר"י ותלמיד השל"ה. כ. אגבי האור שנברא ביום הראשון. כא. במרא: דאמר רבי אלעזר, אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם צופה בו

ציונים ומקורות

רואין אותו והם בחושך אע"פ שהאור בהיר ובעיניהם הוא, ומי מונעו מהם, חושך העב המסתיר והענן המסכך מפני העונות המבדילים, וזה שאמר הכתוב (לכה ג מד) 'סכותה בענן לך', ונאמר (מל"ס יג ב) 'ישת חושך סתרו סביבותיו סוכתו'. וראה בליקוטי תורה (שיר השירים ממ"ט לטס"ט): שבאתערותא דלעילא הוא בחינת צל וחושך, וכמו שכתוב 'ישת חושך סתרו', דהיינו שאינו מושג ונראה לעיני השכל של הנבראים. ולהלן בפרשת בלק (נפסוק ועמה ל"ה ב) כתב רבינו: והנה ידוע מאמר הכתוב 'ישת חושך סתרו', שרומז שהעולמות העליונים שאין בהם השגה נקראים חושך מחמת העדר ההשגה בהם שאי אפשר להשיגם ולדבר בהם, והשבע מדות הם נקראים מאורות מפני שהורשה להתבונן ולדבר בהם.

הברואים לקבל גודל הבהירות אור אין סוף אשר היה ממלא כל עלמין ויוכלו הנבראים ליבטל ממציותם, מה עשה המאציל צמצם שכינתו ועשה מקום פנוי אשר באותו מקום יברא העולם. וזו דבר שהוא בלתי מושג מכונה בשם חושך וכו'. ראה בספר מאירת עינים (ל"י יתק דמן עט, פ"י כ"י ת"ל) ז"ל: יש לך לדעת כי שני מיני חושך הם, החושך האחד הוא חושך ממש מצד עצמו, והוא סיבת המקטרג וסיעתו וסיבת כל [חושך] והפך הטוב, ויש חושך שאינו חושך מצד עצמו אלא מצד עצמינו, והוא האור הגדול המאיר לכל המאירים, ונקרא חושך מפני שאינו מושג, כי כל דבר שאינו מושג הוא חושך לאשר אינו יכול להשיגו ואפילו יהיה אור בהיר, וזה שאמר הכתוב (איוב לו ב) 'ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים', אע"פ שאין

וּמְלֵאָה הָאֶרֶץ דַּעַה אֶת ה' ^{יב}. וְזֶהוּ פְּרוּשׁ וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶמֶת זֶהוּ רוּחוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹרֵךְ וְגו', וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹרֵךְ כִּי טוֹב זֶהוּ אֹרֵךְ שֶׁל מְשִׁיחַ ^{יג}, שְׁזָה הִיָּה פְּנִיַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וְזֶה הָאֹרֵךְ שְׁאֵדָם מְבִיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ ^{יד}. וְאֹרֵךְ זֶה תַּחֲלַת פְּנִינָתוֹ לֹא הִיָּה רַק עַל עַת שִׁיתְּבַרְרוּ הָעוֹלָמוֹת וַיִּתְּעַלּוּ הַנִּיצוּצוֹת הַקְּדוּשׁוֹת וַתְּבַדֵּל הַקְּדוּשָׁה וַיִּפְּלוּ הַקְּלִפָּה. וְזֶהוּ שְׂרָמְזוֹ חַז"ל שֶׁרָאָה בְּמַעֲשֵׂה דוֹר הַמְּבוּל וְדוֹר הַפְּלִגָּה, שֶׁצִּפְּפָה אֲשֶׁר לֹא יְהִיָּה בְּרוּר הָעוֹלָמוֹת עַד שִׁיתְּעַלּוּ הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ ^{טו} עַל יְדֵי דוֹר הַמְּבוּל וְדוֹר הַפְּלִגָּה, אֲשֶׁר נִיצוּצוֹת הֵהֶם מִפְּנִינָת בְּכָל דוֹר וְדוֹר, עַל כֵּן נִגְנְזוּ הָאֹרֵךְ הַהוּא, הוּא אֹרֵךְ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. שֶׁפֶן הִיָּה תַּחֲלַת פְּנִיַת הַבְּרִיאָה שְׁבִימוֹת הַמְּשִׁיחַ יְהִיָּה בְּרוּר הָעוֹלָמוֹת, וְלֹא הִיָּה בְּזָה שְׁנוּי רְצוֹן כָּלָל ^{טז}, רַק שְׁלֹא נִתְקַיְּמוּ הַמַּחֲשָׁבָה וְכִנּוּת הַבְּרִיאָה עַד בִּיאַת גּוֹאֲלָנוּ בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ:

בְּרֵאשִׁית, שְׁאֵצֵל בְּרִיאַת הָאֹרֵךְ נֹאמֵר וַיְהִי אֹרֵךְ וְלֹא נֹאמֵר וַיְהִי כֵן, וּבְמַעֲשֵׂה יוֹם שְׁנֵי שֶׁהִיא הַבְּדִלַת הַמַּיִם נֹאמֵר (פסוק ז) 'וַיְהִי כֵן', וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה יוֹם שְׁלִישִׁי אֵצֵל הַקְּוֹוֹת הַמַּיִם נֹאמֵר (פסוק ט) 'וַיְהִי כֵן', וְכֵן אֵצֵל 'תְּדַשָּׂא הָאֶרֶץ דָּשָׂא' (פסוק יב) ^{יז}. וּבְמַעֲשֵׂה יוֹם רְבִיעִי שֶׁהוּא בְּרִיאַת הַמְּאֹרוֹת נֹאמֵר (פסוקים יד-טו) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת' וְגו' עַד 'לְהֵאִיר עַל הָאֶרֶץ וַיְהִי כֵן', וְאַחַר זֶה נֹאמֵר (פסוק טז) 'וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים' וְגו', וַיֵּשׁ לְדַקְדַּק בְּזָה שֶׁהָרִי כָּבֵד נֹאמֵר 'וַיְהִי כֵן' שֶׁכָּבֵד נִבְרָאוּ הַמְּאֹרוֹת, וּמֵה זֶה שֶׁנֹּאמֵר אַחַר כֵּךְ 'וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת'. גַּם לְמַה לֹא נֹאמֵר 'וַיְהִי כֵן' אַחַר גִּמְרַת הָעֲנִיָן שֶׁל עֲשִׂית הַמְּאֹרוֹת. וּבְמַעֲשֵׂה יוֹם חֲמִישִׁי גִבִּי 'וַיִּשְׂרָצוּ הַמַּיִם' וְגו' (פסוק טז) לֹא נֹאמֵר 'וַיְהִי כֵן'. וְכֵן אַחַר 'וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים' (פסוק טז) לֹא נֹאמֵר 'וַיְהִי כֵן'. וּבְמַעֲשֵׂה יוֹם שְׁשִׁי אֵצֵל בְּרִיאַת הָאָדָם נֹאמֵר (פסוק טז) 'וַיַּעַשׂ אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמְיוֹתֵנוּ' לֹא נֹאמֵר 'וַיְהִי כֵן', רַק אַחַר כֵּךְ נֹאמֵר (פסוקים טז-יז) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נִתַּתִּי לְכֶם' וְגו' עַד 'לְכֶם יְהִיָּה לְאֶכְלָה' נֹאמֵר 'וַיְהִי כֵן'. ^{יח} וְכָל זֶה צָרִיף הַתְּבוּנָנוֹת וּבִאֹר.

טעם שפעמים נאמר ויהי כן ופעמים לא

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹרֵךְ וַיְהִי אֹרֵךְ (א ב). רְאוּי לְשׁוֹם לֵב בְּכָל מַקְרָאוֹת הַלְלוּ שְׁבַמַּעֲשֵׂה

ביאורים והערות

הקב"ה במשיח ובמעשיו קודם שנברא העולם, [וגנוון] למשיח לדורו תחת כסא הכבוד שלו וכו'. כח. כמבואר בתלמוד (טז). כו. כי מתחילה נברא אור זה בשביל תכלית כוונת העולם. כז. נאמר שם ויהי כן. כח. לשון הפסוק: 'ויברא'.

כג. ע"פ לשון הכתוב בישעיה (א ט) 'כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'. כד. כן נדרש בפסיקתא (ל): מהו 'באורך נראה אור' (מל"ט לו ז), איזה אור שכנסת ישראל מצפה, זה אורו של משיח, שנאמר 'וירא אלהים את האור כי טוב', מלמד שצפה

ציונים ומקורות

הברזל בגלות כמו שהיו במצרים. ויש לרמוז ענין זה בלשון הספרי (ס"א טז): אין לך דור שאין בו מאנשי דור המבול, ואין לך דור שאין בו מאנשי דור הפלגה וכאנשי סדום]. וזו וכו' זה צריך התבוננות וביאור. ראה בוהר חדש (מ: מדת העולם): רבי אליעזר ורבי עקיבא הוו אזלי באורחא, אמר לו רבי עקיבא רבי, אימא לי, הא דכתיב ויאמר אלהים נעשה אדם, למה לא נאמר ויהי כן מיד, כשאר כל הימים כשהיה אומר הקב"ה דבר מיד נאמר ויהי כן, וכאן לא נאמר אלא לאחר שאמר 'נעשה אדם' כתיב ויברא אלהים את האדם, היה לו לומר ויהי כן. אמר לו, עקיבא, וכי זאת היתה במעשה בראשית ולא יותר, והא כתיב ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים, ולא נאמר ויהי כן אלא ויעש אלהים את הרקיע. וכן יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, היה לו לומר מיד ויהי כן, וכתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים. [ועי"ש מה שיישב בזה רבי אליעזר]. ובקושיא זו נגע גם האברבנאל (שלא ו).

וה' על ידי דור המבול דור הפלגה, אשר ניצוצות ההם מפוזרות בכ"ף דור ודור. הענין מבואר בלקוטי תורה (פר' מקץ): נצוצי קרי של אדם הראשון וכו', נצוצים אלו באו תחלה בדור המבול ודור הפלגה, וגם הם חטאו בעוון האדם והיו משחיתין את זרעם כנודע, והנה אותן נצוצים שהיו בני בניהם של אדם אשר יצאו בדור המבול היו בסוד מצרים שמל יוסף להתחזרים אל הקדושה וכו'. ובטעמי המצוות (פר' שופטים) איתא: הנה ק"ל שנה הזריע אדם הראשון קרי, וכל אותן הנצוצים היו של קדושה, רק שניתנו בקליפה, ונתגלגלו בדור המבול, וחזרו והשחיתו דרכם על הארץ, ולכן 'דורות מנח ועד אדם כנגד' דמים ואז נולד נח, וכנגדם תיקן עמרם ופירש ק"ל שנה מן האשה, ואחר שנולדו כל הנצוצים נולד משה כולו טוב, וזהו 'ותרא אותו כי טוב הוא', ואז נתקנו בחומר ובלבנים, וכשחטאו בעגל חזרו לקלוקלם. וראה בשפע טל (מלך על שער ח ט"א): על ידי קבלת ערב רב וחטא העגל ועל זה חזר הדבר לקלוקלו, והוצרכו לשאר גליות ולבא תוך כור

שָׁאִין אַחַד מִשְׁנֵה אֶת טְבֻעוֹ, וְאִין הַשֶּׁמֶשׁ עוֹלָה בְּמַעְרֵב לְעוֹלָם, וְכֵן כָּל הַטְּבָעִים אֵינִם מְשַׁנִּים אֶת תְּפִקִּידָם. שָׁאֵם הָיוּ מְשַׁנִּים טְבָעִם לְפַעְמַיִם לֹא הָיָה מְקוֹם לְטָעוֹת, וְהָיוּ כָּל בְּנֵי אָדָם רוֹאִין שָׁאִין הַבְּרִיהַ מִתְּנַהֲגַת בְּלֹא מְנַהִיגִי, וְלֹא הָיָה בְּחִירָה וְרִצּוֹן. לְכֵן בְּרֵא ה' יִתְּבַרֵךְ הַכֹּל עַל דְּרָךְ הַטְּבָע, לְמַעַן יִהְיֶה מְקוֹם לְטָעוֹת בְּכַדִּי שִׁיְהִיָּה בְּחִירָה וְרִצּוֹן.

בלימוד תורה לטמה מוצאים האור הגנוז

אֲמַנָּם אֵף עַל פִּי כֵן נִתַּן ה' יִתְּבַרֵךְ לְאָדָם מְקוֹם לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ, שֶׁגַם הַטְּבָע יֵשׁ לָהּ מְנַהִיג וּבְיָדוֹ לְשִׁנוּתָהּ לְאֲשֶׁר יִחְפֹּץ. וְאַחַד מֵהַבְּחִינּוֹת בְּזֶה הוּא אֹר הָרֵאשׁוֹן שֶׁל שֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, שָׁאֲמָרוּ חַז"ל (מגילה ז'ג) שָׁאָדָם צוֹפֶה בּוֹ מִסּוּף עוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, וְכִשְׁרָאָה ה' יִתְּבַרֵךְ שָׁאִין הָעוֹלָם כְּדָאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הַבְּדִילוֹ וְגַנְזוֹ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא. ^[1] וְאֲמָרוּ צַדִּיקֵי הַדּוֹרֵי שֶׁהָאֹר נִגְנָזוּ

מנני שהאור של יום הראשון היה אור אחר

עוֹד יֵשׁ לְדַקְדָק בְּדַבְרֵי הָאֲגָדָה שֶׁמְבִיא רַש"י ז"ל עַל פְּסוּק וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר וַיִּבְדֵּל (פסוק ז'), רָאָה שָׁאִין הָעוֹלָם כְּדָאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יֵשׁ וְהַבְּדִילוֹ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא. מְנָא לִיָּה לְרַש"י, הֲלֹא אֲמָרוּ חַז"ל שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית נִבְרָאוּ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן², וְגַם הַמְּאֹרוֹת פִּרְשׁ רַש"י שֶׁנִּבְרָאוּ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן רַק שֶׁנִּתְּלוּ בְּרַקִּיעַ בְּיוֹם רְבִיעִי³, אִם כֵּן מִנֵּין שֶׁהָאֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אֹר אַחַר הוּא וְנִגְנָזוּ, שָׁמָּא הוּא אוֹתָן הַמְּאֹרוֹת שֶׁנִּתְּלוּ בְּרַקִּיעַ בְּיוֹם רְבִיעִי.

העולמות נבראו לכבוד ה' אבל מוסתרים בטבע

וַיִּרְאָה, פִּי הִנֵּה ה' יִתְּבַרֵךְ בְּרֵא כָּל הָעוֹלָמוֹת לְכַבּוֹדוֹ⁴, שֶׁיַּעֲבֹדוּהוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל עִם קְרוֹבוֹ⁵. אֲמַנָּם לְמַעַן יִהְיֶה בְּחִירָה וְרִצּוֹן, בְּרֵא ה' יִתְּבַרֵךְ הָעוֹלָמוֹת מְטְבָעִים כָּל אַחַד עַל טְבָעִם,

ביאורים והערות

תולדותיה. **ג.** כמו ששינוי באבות (פ"ה מ"ב): כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעי' מג ט) 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצאתיו אף עשיתי', ואומר (שמות טו יב) 'ה' ימלוך לעולם ועד'. וראה לשון רבינו בפרשת פנחס (ד"ה טו יאמנ ומקננה): 'כי הנה ידוע שהשם יתברך ברא העולמות לכבודו להללו ולשבחו ולספר הודו. **לד.** שבוה הוא מתכבד. **לה.** רבינו רומז למשל שאמרו במדרש (פ"ד נט ב) על אברהם אבינו, ז"ל: אמר רבי יצחק, משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם. **לו.** בשם הבעל שם טוב ז"ע [הובא בציונים].

כט. באור שנברא ביום הראשון שהיה אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו. **ל.** אם משום שהוקשה לו מאחר וכבר היה האור ביום הראשון מה הם המאורות שנבראו ביום הרביעי, זה אינו קושיא, כמו שמבאר והולך. **לא.** במדרש (צ"ד ב ט): 'את השמים' לרבות חמה ולבנה ומזלות, 'ואת הארץ' לרבות אילנות ודשאין וגן עדן. וכתב על זה הרמב"ם (פסוק ב): 'ואלו כלל כל הנבראים בעלי הגוף. וראה שם שהארץ לבאר הענין, שביום הראשון נברא כח היולי שנקרא 'שמים' וכח היולי שנקרא 'ארץ', ובו נמצאו כל הברואים בכח, ואחר כך קיבלו צורה וכו' לידי גילוי כל דבר ביומו. **לב.** ז"ל⁶ (פסוק ז'): מיום ראשון נבראו וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע, וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו. הוא שכתוב 'את השמים' לרבות תולדותיהם, 'ואת הארץ' לרבות

ציונים ומקורות

בגימטריא 'בתורה', נמצא מבואר ממש בפסוק 'וירא אליקים את האור כי טוב' לגנוז, והיכן גנוז, ב'את האור' ממש, היינו בתורה שהוא מספר 'את האור', והבן. וכן איתא באור המאיר (פר' פקודי): פעם אחד שאלו להבעש"ט זללה"ה אחת מהדברים, ואזי פתח ספר הזוהר שהיה מונח על השלחן, והסתכל בו ואמר להם כל המאורע, ואחר כך נמצא האמת אתו שכיין בדבריו, ושאלו פיו הקדוש וכי בשביל שפתח את ספר הזוהר והסתכלות מעט בווהר יתכן לדעת ולראות מרחוק, ואז השיב להם הלא מצינו (מגינה ז'ג) אור שברא בו הקדוש ברוך הוא את עולמו היה מאיר מראש העולם ועד סופו, וגם האדם יכול לראות מראש העולם ועד סופו עם אור הבהיר, ומאיר לארץ ולדרים עליה, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא שאין העולם כדאי להשתמש עם זה האור, וגנוזו לצדיקים, ואיה אפוא המקום מהכיל את האור הבהיר והיכן

וְאֲמָרוּ צַדִּיקֵי הַדּוֹר שֶׁהָאֹר נִגְנָזוּ בְּהַתּוֹרָה וְכוּ'. ראה דגל מחנה אפרים בפרשתן (ד"ה וילא אלקיס את האור) ז"ל: ושמעתי מאדוני אבי זקני נוחו עדן [הבעש"ט] זללה"ה, היכן גנוז האור ההוא, ואמר שהשי"ת גנוז בתורה, ולכן משתמשין צדיקים בכל דור ודור באור ההוא, היינו על ידי התורה שיש בה אותו האור שיכולין להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו. כמו שראו עיני ממש כמה מעשיות מה שכתב לדודי זקני המנוח ר' גרשון קוטיבוור ז"ל שנסע לארץ הקדושה, איך שראה אותו בשבת בחוץ לארץ, ומה זה עשה בחוץ לארץ, והשיב לו דודי זקני באגרת שבוטו שבת עשה איהו גביר ברית מילה בחוץ לארץ, ושלח אחריו להיות מוהל אצלו, וכהנה וכהנה אשר קצרה היריעה מהכיל אשר הסתכל ממש מסוף עולם ועד סופו, והכל היה על ידי אותו אור שנגנוז בתורה. ויש לומר שזה מרומז כאן בפסוק, כי הבעל הטורים פירש את האור'

בְּהַתּוֹרָה, וְהַצְדִּיקִים הַמְזוֹכְכִים אֶת עַצְמָם וְלוֹמְדִין בְּהַתּוֹרָה לְשִׁמְהָ הֵם מוֹצְאִין אֹרֶךְ יָמִים, וְעַל יְדֵי זֶה הֵם יוֹדְעִין הַעֲתִידוֹת שֶׁיְהִי אַחֵר כֶּף. וְזֶהוּ שֶׁגָּנוּז לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא, פְּרוּשׁ שֶׁיְהִי יוֹדְעִין עַל יְדֵי זֶה הַעֲתִיד לְבוֹא.¹

יש דברים שלא נשארו בטבע בריאתם, כדי להכיר שה' מנהיג הטבע

וְדָבָר זֶה לֹא נִשְׁאָר עַל דְּרָף הַטְּבַע², כִּי אֲדָם אֶחָד רוֹאֶה עַל יְדֵי אֹרֶךְ יָמָיו וְשִׁמְהָ אֲנָשִׁים אֵינֶם רוֹאִים, וְאִם הָיָה הַדָּבָר נִשְׁאָר בְּטַבְעוֹ הָיָה הַכֹּל שְׂוִין בּוֹיִט. כְּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ רוֹאִים שֶׁהָאָרֶץ הַטְּבַעָה בְּטַבַּע שֶׁתְּהִיָּה מוֹצִיאָה דְּשָׂאִים עַל יְדֵי מֵאֵמֶר ה' 'תְּדַשֵּׂא הָאָרֶץ', וְעַדִּין הַדָּבָר מִתְּנַהֵג כֵּן שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁיִּקְבֹּץ מֵעֵט עֶפֶר אֶפְלוֹ בְּכָלִי הַיָּא מוֹצִיאָה דְּשָׂאִים³. וּבִשְׁאָר נִבְרָאִים נִמְצְאִים אֲשֶׁר לֹא נִשְׁאָרוּ בְּטַבְעָם שֶׁנִּבְרָאוּ, כְּגוֹן מִים בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה הוֹצִיאָו דְּגַיִם וְשָׂרָץ הַמַּיִם עַל יְדֵי מֵאֵמֶר יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ 'יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם', וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא נִשְׁאָר זֶה שֶׁיְהִיָּה דָּבָר זֶה מִתְּמִיד בְּטַבְעוֹ לְעוֹלָם, שְׂבָאִים הָיָה דָּבָר זֶה נִשְׁאָר עַל הַטְּבַע הָיָה מְחִיב שְׂבָאִים יִשִּׁים הָאֲדָם מִים בְּכָלִי רְאוּי שֶׁיְהִיָּהוּ בְּתוֹכָם דְּגַיִם, כְּדָרָף שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה דְּשָׂאִים

לְעוֹלָם⁴. גַּם אָנוּ רוֹאִים הַרְבֵּה יְאֹרִים קְטַנִּים שִׁישׁ בֵּהֶם דְּגַיִם מְרַבִּים, וְהַרְבֵּה נִהְרֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁאֵין בֵּהֶם, וְטַעַם הַעֲנִיָּן הוּא, שֶׁיְהִיָּה הָאֲדָם מְכִיר עַל יְדֵי זֶה הַשְּׂגָחָה פְּרֻשִׁית שֶׁל הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ⁵. וְכֹאֲשֶׁר ה' יִתְבָּרַךְ חִפְץ בְּמַעֲשֵׂי הָאֲדָם הַחִפְץ בְּמַצּוֹת, הוּא מְזַמֵּן לְפָנָיו שֶׁיְהִיָּהוּ דְּגַיִם בְּהַנְהָר, וְשִׁיּוּבְלוֹ אֵלָיו לְכָבוֹד שֶׁבַת⁶.

יִהְיֶה כֵן נֹאמֵר רַק בְּמֵה שֶׁנִּשְׁאָר בְּטַבְעוֹ וְקִיּוּמוֹ

וּבְזֶה נִבּוֹא אֶל הַבְּאֹר עַל נִכּוֹן בְּעֶזֶר ה', שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁנִּשְׁאָר עַל טְבַעָיו וּבְקִיּוּמוֹ נֹאמֵר בּוֹ יִהְיֶה כֵן, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַיָּהוּה וְקִיּוּם. עַל כֵּן בְּיָוִם רִאשׁוֹן⁷ אֶצֶל בְּרִיאַת הָאֹרֶךְ לֹא נֹאמֵר 'יִהְיֶה כֵן', כִּי לֹא נִשְׁאָר בְּטַבְעוֹ כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ, כִּי אֶחָד מִבֵּיט בּוֹ כְּאֲשֶׁר הָיָה בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה וְשִׁמְהָ אֲנָשִׁים אֵינֶם מְשִׁיגִים אוֹתוֹ. אֲכֵן הַבְּדִלַת הַמַּיִם וּמִקְוֹת הַמַּיִם וְכֵן מֵה שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה דְּשָׂאִים נִשְׁאָר לְעוֹלָם, עַל כֵּן נֹאמֵר בֵּהֶם 'יִהְיֶה כֵן'. וְגַם גְּבִי מְאוֹרוֹת נֹאמֵר 'יִהְיֶה כֵן' שֶׁזֶה נִשְׁאָר בְּטַבְעוֹ, שֶׁהַחֲמָה לְעוֹלָם זוֹרַחַת בְּמִזְרַח וְאֵינָה מְשַׁנָּה לְעוֹלָם מֵאֲשֶׁר נִבְרָאָה. אֲמַנֵּם אַחֵר כֶּף נֹאמֵר יִיעֵשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדוֹלִים,⁸ שֶׁרֹמְזִים עַל הַחֲמָה וְהַלְבָּנָה הַעֲלִיּוֹנִים⁹ כְּנֹדַע, וְהֵם אֵינֶם

ביאורים והערות

בטבעו. מא. ובכוונה עשה ה' שדבר זה לא נשאר בטבע בריאתו, כדי שמזה נלמד על הכלל שגם הטבע יש לה מנהיג. מב. כי אילו היה זה דבר טבעי היו כל הנהרות והיאורים צריכים להיות שוים. מג. שזוהו חלק מההשגחה הפרטית. מד. חמה היא בחינת זעיר אנפין, ולבנה היא בחינת מלכות [ראה בציונים].

לו. שאין הכוונה 'לעתידי לבוא' כפשוטו לימות המשיח, אלא הכוונה בזמן הזה לדעת את מה שעתידי לבוא ולהיות. לח. שהטבע בתחילת בריאתו. לט. כמו שהיה בתחילת בריאתו. ובכוונה עשה ה' כן, כדי שמזה יוכלו להכיר שגם הטבע יש לה מנהיג ובידו לשנותה לאשר יחפוץ. מ. כי דבר זה נשאר

ציונים ומקורות

10 אצל בריאת האור לא נאמר יִהְיֶה כֵן, כִּי לֹא נִשְׁאָר בְּטַבְעוֹ. וכבר איתא כן בספר הבהיר (א"ת ס'): דאמר רבי, מאי דכתיב 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור' ולא אמר 'יהי כן', אלא מלמד שהאור ההוא היה גדול מאד ואין כל בריה יכולה להסתכל בו, גנוז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא. וכן מבואר ברמב"ן ז"ל: 'יהי אור' - לא אמר יִהְיֶה כֵן, כאמור בשאר הימים, לפי שלא עמד האור בתכונה הזאת כל הימים כשאר מעשה בראשית.

11 שרומזים על החמה והלבנה העליונים כנודע. ראה בוהר (מ"ב ס'): 'ייעש אלהים את שני המאורות הגדולים' 'ייעש' רבויא ותקונא דכולא כדקא יאות [ריבוי ותיקון של הכל כראוי]. 'את שני המאורות הגדולים' בקדמיתא בחבורא חדא, רזא דא שמא שלים כחדא הויה' אלהים, אף על גב דלא איהו באתגליא אלא באורח סתמי [בהתחלה בחבור

גנוז, גנו את האור בתורה שתורה אוצרו הטוב של הקדוש ברוך הוא, וכשאדם לומד תורה לשמה, מסתכל בה בעין שכלו, המאור הגנוז מאיר לו נתיב, להשכיל ולראות מראש העולם ועד סופו כאשר מאז קודם שגנו האור וכו'. נראה עוד כבעל שם טוב פר' בראשית (אמויות מ-ה).

ישורש הדבר נמצא כבר בספר הבהיר (א"ת קמ) [הובא גם בהשמטות הזוהר (מ"ט נסד)] ז"ל: ואמר ר' יוחנן שני אורים גדולים היו וכו', ולקח הקב"ה האחד וגנוזו לצדיקים לעתיד לבא, והיינו דכתיב (מסילס לא כ) 'מה רב טובך אשר צפנת ליראין' פעלת לחוסים בך' גר', מלמד שאור הראשון אין כל בריה יכולה להסתכל בו וכו', ראה הקב"ה את כל אשר עשה וראה טוב מזהיר בהיר, ולוקח מאותו הטוב וכלל בו שלשים נתיבות החכמה ונתנו לעוה"ז, והיינו דכתיב (משלי ז ט) 'כי לקח טוב נתתי לכם' תורתם אל תעזבו', הוי אומר זו אוצרה של תורה שבעל פה וכו'.